WMA YA NALIKA

WMA ya Nalika WMA ipo katika wilaya ya Tunduru, mkoa wa Ruvuma. Upande wa kaskazini inapakana na pori la akiba la Selous, upade wa mashariki inapakana na msitu wa hifadhi, na ni moja kati ya WMA tano zilizopo katika ushoroba wa Selous-Niassa. Ilisajiliwa mwaka 2007 na kupata haki ya matumizi mwaka 2009. Tangia hapo, wawekezaji wawili katika sekta ya uwindaji waliacha kufanya kazi. Ina vijiji kumi wanachama, ambavyo ni Rahaleo, Mbugulaji, Kajima, Twendembele, Kindamba, Hulia, Darajambili, Namwiyu, Namakungwa na Ndenyende. Wakazi wake wengi ni wakulima wa asili ya kiyao, ambao wanauwezekano mkubwa wa kuathiriwa na vikwazo vya WMA katika upatikanaji wa ardhi mpya ya kilimo. Mpaka mwisho wa utafiti wa PIMA, WMA ya Nalika ilikuwa haijafanikiwa kupata mwekezaji katika sekta ya uwindaji, ambae angeweza kuzalisha mapato, na pia hakukuwa na mwekezaji katika utalii wa safari za kutizama wanyamapori.

Kuhusu Mradi wa Utafiti wa PIMA

Utafiti wa faida na athari za Maeneo ya Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA) kwenye mazingira na umaskini (PIMA) ni mradi wa utafiti wa kimataifa ulioendeshwa kwa ushirikiano kati ya Chuo Kikuu cha London, Chuo Kikuu cha Kopenihageni, Chuo Kikuu cha Imperial cha London, Chuo Kikuu cha Edinburgh, Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania, Kituo cha Umoja wa Mataifa cha Ufuatiliaji wa Uhifadhi Duniani, na Jumuiko la Maliasili Tanzania. PIMA ilikusanya taarifa za ngazi ya kaya kuhusu mali na hali za kimaisha kwa kutumia madodoso na kwa kuzipanga kaya katika madaraja tofauti ya ya umiliki mali. PIMA pia ilikusanya taarifa katika ngazi ya kijiji na WMA kuhusu uendeshaji wa WMA ikiwa ni pamoja na ugawanaji mapato. Taarifa hizi zilikusanywa katika vijiji 42 ndani na nje ya WMA sita zilizopo kaskazini na kusini mwa Tanzania. Upangaji wa kaya katika madaraja ya umiliki mali ulifanyika kwa kaya zaidi ya 13,500. Dodoso lilitumika kukusanya taarifa kuhusu mali na mbinu za kujipatia kipato kabla na baada ya kuanzishwa WMA, kutoka kwa wanaume na wanawake katika kaya zinazokaribia 2,000 (lengo ni kulinganisha hali ya maisha kati ya kipindi cha mwaka 2014-15, wakati wa utafiti wa PIMA na hali ilivyokuwa mwaka 2007 kulingana na kumbukumbu ya mhojiwa). Kwa kulinganisha mabadiliko ya hali ya maisha kabla na baada ya WMA kati ya vijiji vya WMA na vile visivyo vya WMA, athari za WMA katika maisha zinaweza kujulikana (Kielelezo 2).

Ramani ya WMA ya Nalika

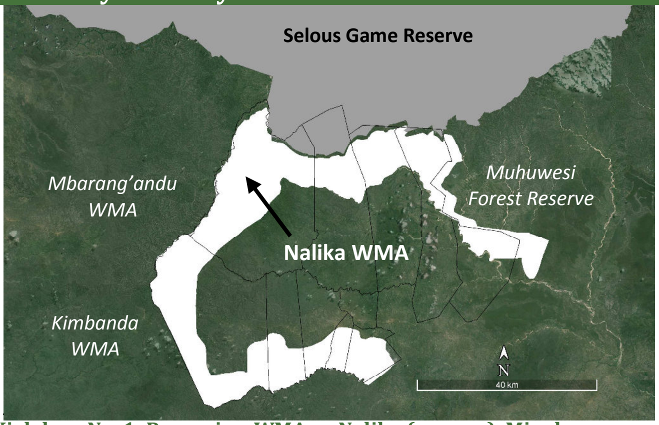

Kielelezo Na. 1: Ramani ya WMA ya Nalika (nyeupe). Mipaka ya vijiji imechorwa kutokana na taarifa za kijiografia za ramani za vijiji, taarifa za pointi za kijiografia za kuonesha eneo kutoka

Jedwali la taarifa Muhimu: WMA ya Nalika

Wilaya	Tunduru
Vijiji Wanachama	9
Idadi ya Wakazi	14,612
Eneo	1,432 km^2
Mwaka wa usajili	2007
Jina la asasi ya kiraia	Nalika

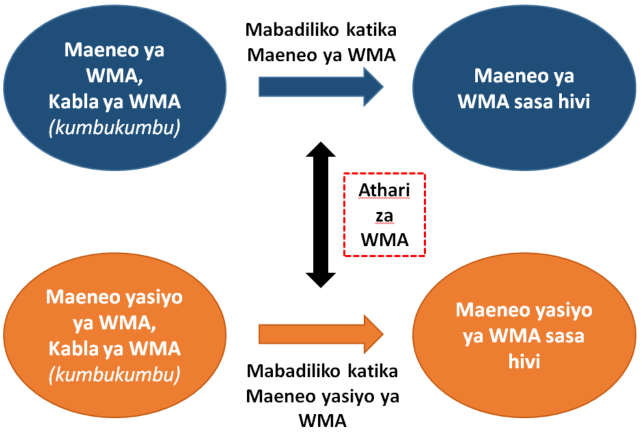

Kielelezo Na. 2: Mbinu iliyotumiwa na PIMA kuonesha mabadiliko yaliyosababishwa na WMA

Mapato ya WMA ya Nalika

- Mapato yatakanayo na tozo mbalimbali katika WMA yanapaswa kugagwanywa kulingana na Kanuni zinazosimamia Maeneo ya Jumuiya ya Wanyamapori za mwaka 2008 na 2012 (Kielelezo Na. 3).
- Mgawo wa mapato ya utalii hutolewa kwa serikali kuu (*nyeusi*) na kwa halmashauri ya wilaya *(nyeupe)*
- Mapato yanayobaki hurudishwa kwa Jumuiya inayosimamia WMA ambayo inaweza kubakiza nusu ya mapato *(michirizi)* na kugawanya nusu nyingine kwa vijiji wanachama (kijivu mpauko)
- Ripoti ya WWF ya mwaka 2014 inaonyesha kuwa mapato ya WMA kwa mwaka yalikuwa ni kati ya dola za kimarekani 2,600 na 17,000 kati ya mwaka 2008 na 2012. Mapato haya yalitokana na kitalu cha uwindaji kinachonendeshwa na serikali. Katika kipindi cha miaka mitatu iliyopita, vijiji vya Nalika vilipokea takribani dola za kimarekani 1,000 kwa mwaka

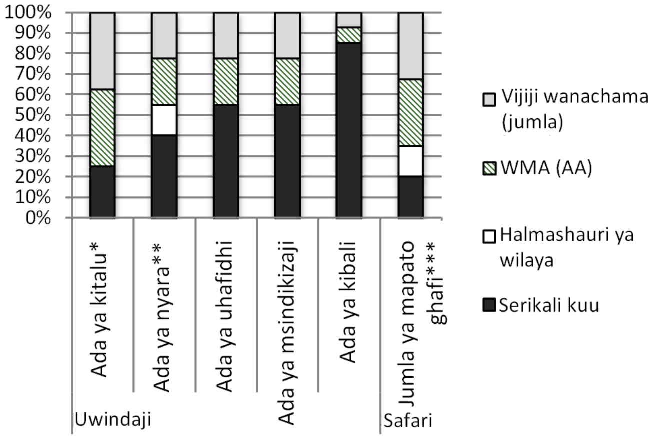

Kielelezo Na. 3: Mgawanyo wa mapato ya ada za uwindaji wa kitalii na utalii wa picha kulingana na Kanuni za Utalii wa Picha 2008 na Kanuni za Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori za Jamii za mwaka 2012.

* WMA inaweza kufanya makubaliano ya kuongeza kiwango cha ada, ambapo 100% ya kiwango cha ziada hubakia kwa WMA. ** Ada kubwa kabisa kwa nyara hutozwa kwa aajili ya uwindaji wa Tembo: Kati ya dola za kimarekani 10,000 - 25,000, kutegemea na ukubwa wa meno ya Tembo. *** Hukusanywa na serikali kuu, na baadae kugawanywa kwa WMA baada ya kukatwa kodi. Ada hizi ni pamoja na ada ya mikataba, ada ya kulaza wageni, ada ya kutembea eneo la WMA, ada ya kuingiza gari n.k.

Mabadiliko ya Hali ya Maisha katika WMA ya Nalika WMA

Mali

- Kulingana na mitazamo ya wakazi, kaya za Nalika zilipangwa katika makundi ya 'maskini sana' 'maskini' 'kawaida' na 'tajiri' kufuatana na kiwango cha mali kwa mwaka 2014 na kumbukumbu za umiliki mali kwa mwaka 2007
- Kielelezo Na. 4 kinaonyesha, kwa wastani, kaya nyingi za WMA zimetajirika kati ya mwaka 2007 na 2014, kuliko kaya zisizo za WMA
- Hasa hasa, kaya nyingi zilizokuwa katika kundi la 'maskini sana' na 'maskini' walijiongezea mali zao kulinganisha na kaya zisizo za WMA

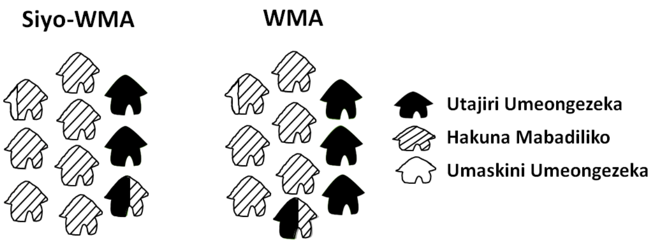

Kielelezo Na. 4: Mabadiliko ya mali kati ya mwaka 2007 na 2014. Katika WMA, takribani kaya 3.5 kati ya 10 zilitajirika na < 1 zilikuwa maskini. Katika maeneo yasiyo ya WMA, katika kila kaya 10, takribani kaya 2.5 zilitajirika na 0< 1 zilikuwa maskini.

Upatikanaji wa Maliasili na Mapato yatokanayo na Mazingira

- Katika utafiti huu, upatikanaji wa maliasili maana yake ni kiwango ambacho sheria na kanuni huzuia au husaidia kaya kupata kuni, fito, asali ya porini, vyakula vya porini n.k. kwa ajili ya matumizi au biashara.
- Mapato yatokanayo na mazingira imaaminisha mapato yatokanayo na ukusanyaji na/au uuzaji wa maliasili.
- Kwa kulinganisha na mapato yatokanayo na vyanzo vingine vya kimazingira, mapato yatokanayo na vifaa vya kujengea yalipungua zaidi katika vijiji vya WMA kuliko vile visivyo vya WMA kati ya mwaka 2007 na 2014. Na kinyume chake, mapato yatokanayo na kuni yaliongezeka katika vijiji vya WMA kuliko vijiji visivyo vya WMA (Kielelezo Na. 5)
- Matumizi ya mkaa, samaki, asali na nyama ya porini hayakuripotiwa, kwa hiyo hayaonyeshwi kwenye kilelelezo Na. 5
- Kulingana na baadhi ya wakazi, upatikanaji wa kuni, vifaa vya ujenzi, malisho ya mifugo na maji umekuwa mgumu katika vijiji vyote, yaani vile vya WMA na visivyo vya WMA. Wengine waliripoti kuwa upatikanaji haujabadilika.

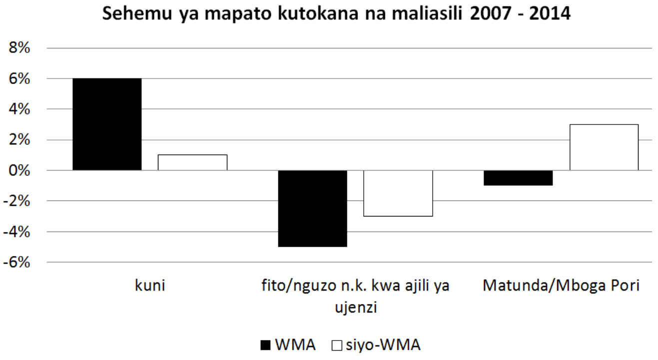

Kielelezo Na. 5: Mapato yatokanayo na bidhaa za mazingira kwa vijiji vya WMA na vile visivyo vya WMA kwa mwaka 2007 na 2014.

Mbinu za Kimaisha

- Shughuli zinazoegemea katika mazingira (kama kilimo, ufugaji, mazao ya porini) zilichangia 84% ya mapato yote ya kaya za Nalika kwa mwaka 2014 na 76% ya kaya zisizo za WMA (Kielezo Na. 6).
- Kati ya mwaka 2007 na 2014 kunaoneka kupungua zaidi kwa kwa mchango wa mapato yanayoegemea mazingira katika vijiji vya visivyo vya WMA kuliko vijiji vya WMA (Kielelezo Na. 7)
- Pengo la mchango wa mapato yatokanayo na kilimo, ufugaji na mazao ya porini kwa namna fulani linazibwa na ongezeko la utegemezi kwenye mapato yatokanayo na kazi za vibarua, biashara na misaada (Kielelezo Na. 7)

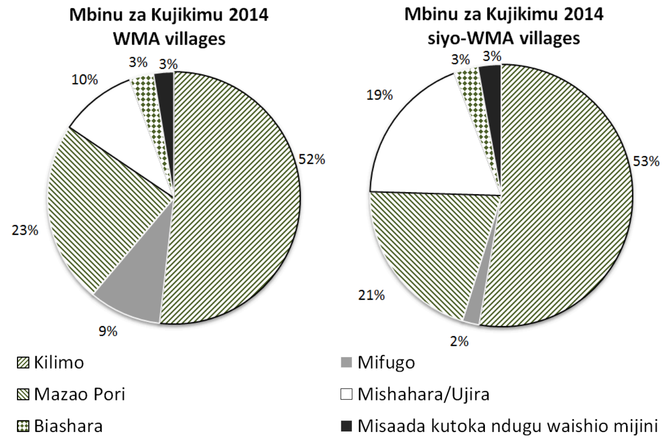

Kielelezo Na. 6: Mchango (%) wa vyanzo mbalimbali kwenye pato la jumla (mwaka mzima) katika vijiji vya WMA ya Nalika na vile visivyo vya WMA kwa mwaka 2014

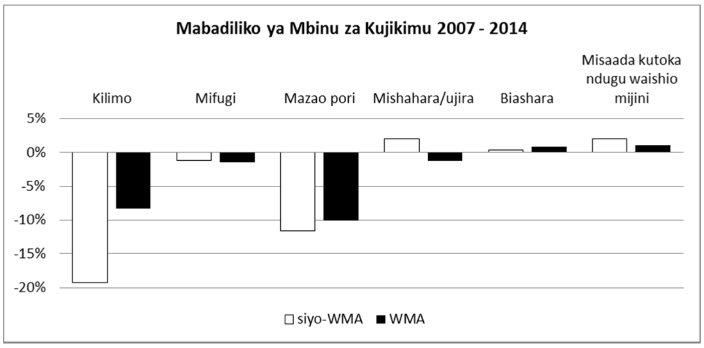

Kielelezo Na. 7: Mabadiliko ya mchango wa chanzo cha mapato kwa mwaka 2007-2014 kwa vijiji vya WMA na vile visivyo vya WMA

Ardhi ya Kilimo

- Ardhi ya kilimo inapimwa kwa kulinganisha uwiano wa idadi na umri wa wanakaya, na inaripotiwa kwa kufuata uwiano wa ukubwa wa eneo na idadi ya watu wazima katika kaya yaani 'uwinano kwa mtu mzima' (AE)[1]
- Kaya za WMA na zile zisizo za WMA kwa wastani wana kiwango sawa cha ardhi ya kilimo (kwa kipimo cha uwiano kwa mtu mzima) (WMA: ekari 0.69 kwa mtu mzima, siyo WMA: ekari 0.62 kwa mtu mzima)
- Katika vijiji vya WMA, watu walikuwa na ardhi kidogo ya kilimo mwaka 2014 kuliko waliyokuwanayo mwaka 2007 (ekari 0.77 kwa mtu mzima). Vijiji visivyo vya navyo vilikuwa na mabadiliko kama hayo

Ardhi ya Malisho

- Nusu ya wahojiwa katika WMA walisema upatikanaji wa maeneo ya malisho ya mifugo umekuwa mgumu, wakati nusu nyingine walisema upo vile vile
- Wengi walisema upatikanaji wa amaeneo ya malisho ya mifugo ni sawa na vijiji visivyo vya WMA. Ni wachache tu wanadhani kuwa WMA imesababisha ukosefu wa maeneo ya malisho ya mifugo
- Hata hivyo, mmoja kati ya wahojiwa kumi anadhani kuwa WMA imeathiri uwezo wa watu kuhamahama

Mifugo

- Neno ‘mifugo’ linamaanisha wanyama wote wafugwao majumbani. Ili kurahisisha kulinganisha aina tofauti za wanyama na idadi (kama vile mbuzi, ndama na ng’ombe), PIMA inatumia kipimo kijulikancho kama ‘kipimo cha mifugo’[2]
- Kati ya mwaka 2007 na 2014 idadi ya mifugo kwa kaya, kwa wastani katika WMA imepungua, lakini imeongezeka kwenye maeneo yasiyo ya WMA. Baadhi ya watu katika vijiji vya WMA na vile visivyo vya WMA walionekana kuwa na mabadiliko tofauti, lakini mabadiliko hayo yalikuwa kidogo.
- Sababu kubwa iliyotajwa kuhusika na kupungua kwa mifugo mwaka 2014 ni mahitaji ya fedha

Athari za Wanyamapori kwa Wakazi wa vijiji vya WMA ya Nalika

- Athari za wanayamapori kwa wakazi ni pamoja na vifo na majeraha kwa binadamu na mifugo, uharibifu wa mazao na mali nyingine. Matukio haya husababisha hasara kubwa.
- Uharibifu wa mazao uliripotiwa kwa kiwango kikubwa zaidi katika maeneo ya WMA kuliko yale yasiyo ya WMA, ambapo kaya 9 kati ya 10 zilikumbwa na uharibifu wa mazao kutokana na uvamizi wa wanyamapori mashambani katika kipindi cha miezi 12 iliyotangualia utafiti wa mwaka 2014 (kaya 5 kati ya 10 katika vijiji visivyo vya WMA) (Kielelezo Na. 8)
- Kijiji cha Darajambili kiliathiriwa zaidi, ambapo kila kaya iliripoti uharibifu wa mazao (Kielelezo Na. 8)
- Kuliripotiwa uharibifu wa mazao zaidi katika vijiji vya WMA kulinganisha na vijiji visivyo vya WMA
- Katika vijiji vya WMA, wahojiwa walisema kuwa uharibifu wa mazao umeongezeka zaidi, wakati wahojiwa katika vijiji visivyo vya WMA walisema umebakia vile vile.
- Wastani wa hasara ya mazao yaliyoharibiwa katika kipindi cha miezi 12 iliyopita ni wa kiwango kikubwa zaidi katika vijiji vya WMA kuliko vijiji visivyo vya WMA (Kielelezo Na. 9)

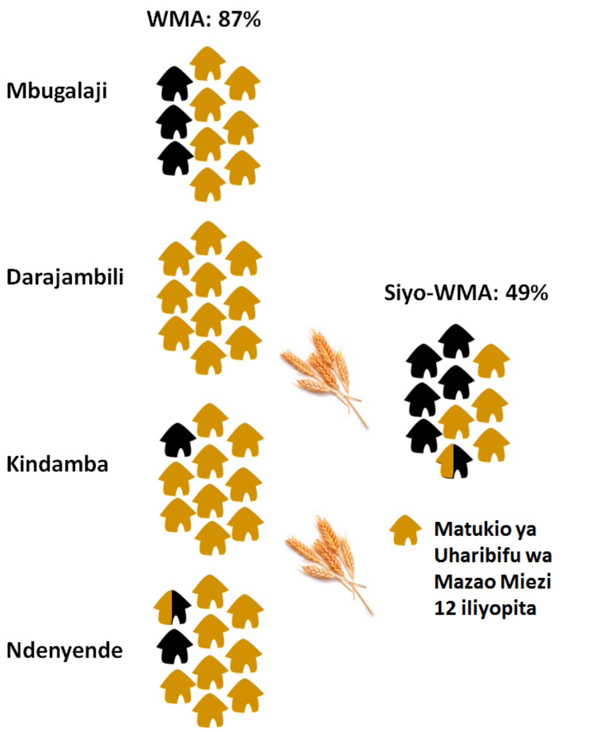

Kielelezo Na. 8: Wastani wa uwiano wa kaya za WMA (87%) na zisizo za WMA (49%) zilizokumbwa na uharibifu wa mazao kutokana na uvamizi wa wanyamapori mshambani katika kipindi cha miezi 12 kabla ya utafiti.

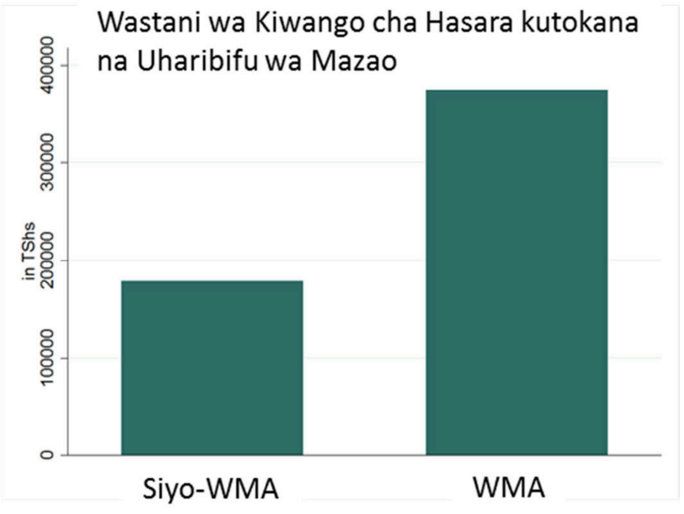

Kielelezo Na. 9: Wastani wa hasara iliyotokana na uharibifu wa mazao kwa kaya katika vijiji vya WMA na visivyo vya WMA. Angalizo: Kiwango cha hasara kimekokotolewa kutokana na makadirio ya eneo lililoharibiwa, uzalishaji wa mazao, na makadirio ya pesa za mauzo ya mazao

Hitimishdo

Takwimu za madaraja ya umiliki wa mali zinaonesha kuwa kaya za WMA ziliboreka kati ya mwaka 2007-2014 kuliko kaya zisizo za WMA. Hata hivyo hatuwezi kuhusianisha moja kwa moja matokeo hayo na mapato ya WMA. Hii ni kwa sababu kihistoria, kabla ya kuanzishwa WMA, kulikuwa na mtiririko wa mapato katika vijiji vya Nalika kutokana na mpango wa pori la akiba la Selous katika ya 1990 na vitalu vya uwindaji vinavoendeshwa na serikali, pamoja na shuguli za uchimbaji madini katika eneo hili. Serikali kuu iligawana sehemu ya mapato ya uwindaji na jamii, wakati wawindaji, wachimbaji madini na asasi zisizo za kiserikali za uhifadhi mara kwa mara zilichangia fedha ili kuhakikisha mahusiano mazuri na jamii zinazowazunguka. Mpaka mwishoni mwa kipindi cha utafiti wa PIMA, WMA ilikuwa bado haijapata mwekezaji katika sekta ya utalii ili kuweza kuzalisha mapato yake yenyewe. Serikali kuu na wafadhili wameendelea kuchangia kiasi kidogo cha fedha (< dola za kimreakani 1,000 kwa mwaka) na misaada mengine isiyo ya kifedha katika vijiji vya WMA.

Vijiji vya kusini mwa Nalika vilijumuishwa baadaye kwenye WMA ambapo ardhi iliyotengwa ilikuwa ikitumika kwa shughuli za kilimo hapo awali. Hili limepelekea migogoro na mamlaka za WMA. Kuna uwezakano vikwazo vya WMA havikuwa na athari mpaka mwaka 2012 wakati mpango wa matumizi ya ardhi za vijiji ulipoanzishwa na watu kutakiwa kufanya shughuli zao za kilimo kulingana na mipango mipya. Matokeo ya utafiti wa PIMA hayaonyeshi madhara ya WMA juu ya upatikanaji wa ardhi kwa ajili ya kilimo, lakini hii inaweza kubadilika katika siku zijazo.

Kielelezo Na. 10: Kijiji cha Darajambili. Picha imepigwa na J.Bluwstein

Kwa ujumla tatizo la uharibifu wa mazao ni kubwa katika vijiji vya WMA, labda kwa sababu vijiji hivi vipo karibu na pori la akiba akiba la Selous ikilinganishwa na vijiji visivyo vya WMA. Tangu bunduki zilizokuwa zinamiliwa za wakazi zichukuliwe na serikali wakati wa operesheni Tokomeza mwishoni mwa 2013, watu wamekosa uwezo wa kujilinda wenyewe dhidi ya tembo wanaoharibu mazao, kama walivyokuwa wanafanya kabla kwa kurusha risasi hewani. Ukaribu na pori la akiba la Selous unafanya ulinzi maalum kuwa muhimu kwa ajili ya kulinda mazao ya wakulima, lakini WMA haiwezi kufanikisha hilo mpaka pale suala hilo litakapofanywa kuwa ni kipaumbele cha askari wa WMA na WMA kuzalisha mapato makubwa ili kuwafidia watu kutokana na hasara itokanayo na wanyapori waharibifu. Tuna mashaka makubwa kama WMA ya Nalika na WMA nyingine katika ushoroba wa Selous-Niassa zinaweza kuwavutia uwindaji wa kitalii au utalii wa kutizama wanyamapori ili kuzalisha aina ya mapato yanayohitajika angalau kufidia hasara zinazowakabili wanajamii katika WMA kutokana na uharibifu wa mazao na hasara zinazotarajiwa baadae kutokana na vikwazo katika upatikanaji wa rasilimali na ardhi ya kilimo. Wasiwasi mwingine kuhusu jamii ya WMA ya Nalika ni uwindaji haramu kwa ajili ya nyama. Uwindaji wa wakazi uliahidiwa kama faida ya kuwa sehemu ya WMA, hata hivyo, tangia mwaka 2012, idara ya wanyamapori haijawahi kutoa sehemu ya wanyamapori kwa ajili ya uwindaji wa wakazi, kitu ambacho hakichochei mtizamo chanya kwa WMA

Kumbumbuku Rejea

[1] Katika matokeo haya, ardhi ya kilimo imeainishwa na idadi ya watu katika kaya, jinsia na umri, kwa sababu wanaume, wanawake, na watoto wa umri tofauti huhitaji kiwango tofauti cha chakula, na hivyo ukubwa sawa wa ardhi humaanisha uwezo tofauti wa kutosheleza mahitaji kwa kaya mbalimbali. Kwa kutumia mfumo sanifu, tunawajumlisha wanakaya na kuwaweka katika kipimo cha ‘uwiano wa mtu mzima’ (AE), ambacho ni rahisi kulinganisha umiliki wa ardhi ya kilimo na mahitaji kwa kaya.

[2]Kama ambavyo PIMA imetumia mfumo sanifu wa uwiano wa mtu mzima (AE), tunatumia 'kipimo cha mifugo' ili iwe rahisi kulinganisha makundi ya mifugo yanayoundwa kwa aina na ukubwa tofauti wa mifugo na mahitaji yao tofauti ya chakula. Kipimo kimoja cha mfugo ni sawa na ng’ombe mmoja mkubwa wa kilo 250kg. Mbuzi au kondoo kwa mfano, anahesabiwa kuwa sawa na moja ya kumi ya ng'ombe

Shukrani

PIMA inawashukuru wakazi wa vijiji vya Mbugalaji, Darajambili, Kindamba, Ndenyende, Nangunguru, Mtengashari, Kitalo na Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori ya Nalika kwa kushiriki katika utafiti huu. Mradi wa utafiti wa PIMA umefadhiliwa na ESPA: Mpango wa Utafiti wa Mazingira na Kuondoa Umaskini. ESPA inaendeshwa kwa pamoja na Shirika la Misaada ya Kimataifa la Uingereza (DFID), Baraza la utafiti wa Mazingira (NERC) na Baraza la Utafiti wa Uchumi na Jamii (ESRC). Kwa maelezo zaidi tembelea tovuti hii: www.ucl.ac.uk/pima

Jarida hili limeandaliwa na S. Funk kutokana na takwimu zilizokusanywa na mradi wa utafiti wa PIMA. A. Keane, M. Reinhardt Nielsen, J. Friis Lund, J. Bluwstein and K. Homewood kwa pamoja waliandaa mbinu za kukusanya, kuchambua na kutafsiri takwimu za PIMA. J. Olila aliongoza kikundi cha wakusanya takwimu. M. Msuha and N. Burgess walihusika na takwimu za wanyamapori

Marejeo

WWF (2014): Tanzania's Wildlife Management Areas, 2012 Status Report.

Mawasiliano: K. Homewood, Chuo Kikuu cha London, Idara ya Anthropologia. k.homewood@ucl.ac.uk